

POZVAJIC VAS NA

PARIS

20. VYROČIA
ROVNEHO VITAZSTVA
PRACUJUCICH

PROGRAM OSIEL

21. februara 1968 o 14 hodine

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

21. februara 1968 o 14 hodine

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

PRACOVNEJ TABULE NA BUDOVU RYDIE TY
NA NÁMESTÍ SNP

M DÝ

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

KOMOR
IDBY

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

SEMINÁR, KURZY, KONZULTÁCIE

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

21. februara 1968 o 14 hodine

LISSABON
SLAV

20. VYROČIA
ROVNEHO VITAZSTVA
PRACUJUCICH

PROGRAM OSIEL

21. februara 1968 o 14 hodine

Pracovnej tabule na budovu RYDIE TY
na námestí SNP

BOLOGNA

BOLOGNA

Tvorivá skupina
intergenerácia

STVOREN
KRON
BLAHO CLEN

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

III (63) том

Філософія та психологія освіти

Послідовність середньої та вищої освіти як
загальноєвропейський стандарт

УДК 378-044.247(477:4)
ББК 74.58(4Укр)+74.58(4)
В 55

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол № 7 від 15 березня 2015 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології

Редакційна колегія випуску:

Коемень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Вашуленко М.С., Бех І.Д., Калмикова П.О.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Додаток 1 до Вип. 36, Том III (63) : Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2015. – 582 с.

Humanitarian Bulletin SU "Pereyaslav-Khmelnitsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Supplement 1 to Vol. 36, Volume III (63): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2015. - 582 p.

Збірник затверджено постановою Президії ВАК України
з психологічних та філософських наук від 14.04.2010 №1-05/3,
з педагогічних наук від 06.10.2010 №3-05/6.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-18-7
ISBN 978-617-7380-04-6

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2015 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2015 р.
© Міжнародна Експертна Агенція "Консалтинг і Тренінг", 2015 р.
© Видавництво "Гнозис", 2015 р.
© Видавництво «Друкарський двір Олега Федорова», 2015 р.

РУДЕНКО Н.М.,

кандидат психологічних наук, доцент,
Рівненський державний гуманітарний
університет, м. Рівне, Україна

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УЧНІВ СХОДУ І ЗАХОДУ УКРАЇНИ

Надається визначення понять «етнічність», «етнічний характер», «етнічна ідентичність», «етнічна толерантність». Аналізуються зарубіжні та вітчизняні підходи до вивчення етнічної ідентичності. Підкреслюється, що основою толерантного ставлення до людства є позитивна етнічна ідентичність, в структурі якої позитивний образ власної етнічної групи співіснує з позитивним ціннісним ставленням до інших етнічних груп. Результати порівняльного аналізу етнічної ідентичності учнів з різних регіонів України свідчать про досить високий рівень етнічної толерантності старшокласників Сходу і Заходу України. У житті вони використовують типові способи збереження своєї етнічної групи, бажать зберігати мову і звичаї свого народу. У більшості учнів (жіночої і чоловічої статі) виявлена етнічна ідентичність за типом норми, природна перевага власних етнічно-культурних цінностей, висока толерантність і готовність до мирних намірів в міжкультурних взаєминах. Встановлено, що існують загальні закономірності формування і розвитку етнічної ідентичності у хлопчиків і дівчат раннього юнацького віку.

Ключові слова: етнічність, етнічний характер, національна самосвідомість, етнічна ідентичність, толерантність.

Сравнительный анализ этнической идентичности учащихся востока и запада Украины. Предлагается определение понятий «этничность», «этнический характер», «этническая идентичность», «этническая толерантность». Анализируются зарубежные и отечественные подходы к изучению этнической идентичности. Подчеркивается, что в основе толерантного отношения к человечеству лежит позитивная этническая идентичность, в структуре которой позитивный образ собственной этнической группы сосуществует с позитивным ценностным отношением к другим этническим группам. Результаты сравнительного анализа этнической идентичности учащихся из различных регионов Украины показали достаточно

высокий уровень этнической толерантности старшекласников Востока и Запада Украины. В жизни они используют типичные способы сохранения своей этнической группы, желают сохранить язык и обычаи своего народа. У большинства учащихся (женского и мужского пола) выявлена этническая идентичность по типу нормы, естественное преобладание собственных этно-культурных ценностей, высокая толерантность и готовность к мирным намерениям в межкультурных взаимоотношениях. Установлено, что существуют общие закономерности формирования и развития этнической идентичности у мальчиков и девочек раннего юношеского возраста.

Ключевые слова: этничность, этнический характер, национальное самосознание, этническая идентичность, толерантность.

Pupils ethnic identity of the east and west regions of Ukraine. Determination of concepts of «ethnos», «ethnic character», «ethnic identity», «ethnic tolerance», is offered. The foreign and home going is analysed near the study of ethnic identity. It is underlined that in basis of tolerant attitude a positive ethnic identity lies toward humanity, in the structure of which positive character of own ethnic group coexists with the positive valued attitude toward other ethnic groups. Results of comparative analysis of ethnic identity student from the different regions of Ukraine showed the high enough level of ethnic tolerance of senior pupils of East and the West of Ukraine. In life they use the typical methods of maintenance of the ethnic group, a language and customs of the people wish to save. At most student (sex of women and masculine) an ethnic identity is educed on the type of norm, natural predominance of own ethno-cultural values, high tolerance and readiness to peaceful intentions in cross-cultural mutual relations. It is set that general conformities to law of forming and development of ethnic identity are for boys and girls of early youth age.

Key words: national consciousness, ethnic identity, ethnic tolerance.

Вступ. Актуальність теми дослідження обумовлюється постійними процесами самоусвідомлення людиною себе як суб'єкта духовної діяльності. В першу чергу це стосується молодих людей, які сьогодні шукають нові життєві орієнтири та ідеали. Серед напрямків формування таких орієнтирів суспіль-

ство обрало патріотичне виховання, яке включає розвиток національної самосвідомості й гідності; дбайливе ставлення до рідної мови, культури та традицій; відповідальність за природу рідної країни; потребу зробити свій внесок у долю Батьківщини. Але яким чином відбувається патріотичне виховання, як формується національна самосвідомість молодшої людини. – ці питання поки що залишаються відкритими.

Виклад основного матеріалу. Формування соціальних уявлень молоді сприяє розвитку її адаптивних можливостей до мінливих, нестабільних умов суспільства, що трансформується. В такому суспільстві саме на етнічну ідентичність припадає найбільше «навантаження» щодо орієнтації людей в ньому [2, с. 13].

Етнічна ідентичність – це усвідомлення приналежності до певної етнічної спільноти, ідентифікація з іншими членами етносу внаслідок спільності історичної пам'яті, спільності культурних архетипів тощо. Як зазначив Джордж де Ворс, етнічна ідентичність вимагає деякої послідовності у поведінці людини, щоб інші люди могли віднести її до певної етнічної категорії [13, с. 120]. Етнічна ідентичність у вузькому сенсі є одним з компонентів етнічності. Найчастіше термін «етнічність» в західній науці вживають політологи, коли мова заходить про «наполегливу і виразну самоідентифікацію, засновану на етнічній приналежності, і про конфлікти на етнічному ґрунті». Цей термін вивчали такі дослідники як Т. Парсонс, Е. Хобсбаум, А. Кожен, Ф. Рігс, П. ван ден Берге, Р. Мест, С. Енлоу, У. Фріман, А. Ж. Дівере, Л. Романуцці-Росс, Ф. Барт та ін. Починаючи з 70-х років ХХ ст. провідним західним підходом до дослідження етнічної ідентичності був опозиціоналістський підхід. Етнічну ідентичність сприймають як на феномен, що проявляє себе в процесі взаємодії. Крім того, дедалі великою кількістю дослідників етнічна взаємодія трактується як вирішальний чинник у досягненні етнічної ідентичності. Отже, етнічну ідентичність частіше розглядають як наслідок міжетнічних відносин [8, с. 77].

У вітчизняній етнології терміни «етнічність» та «етнічна ідентичність», так само як і інші терміни з коренем «етно», найчастіше використовуються як взаємозамінні і означають «народ як національну спільність». Відповідно, етнічність і етнічну ідентичність розуміють як національність (в сенсі національної приналежності) і національну ідентичність (в сенсі ідентифікації себе з певним народом). Ідентичність етнічна – це відчуття належності до певної етнічної спільноти, однаковості з іншими її членами внаслідок спільності історичної пам'яті, спогадів про єдиних предків та емоціональних зв'язків з Батьківщиною, а також спільності основних компонентів культури, що звичайно виявляється у солідарності з членами цієї спільноти [5, с. 20]. Поняття етнічної ідентичності в останні роки розглядається з точки зору декількох різних концептуальних підходів. Згідно з першою концепцією,

етнічна приналежність становить споконвічну сутність, що існує у природі, поза часом. Цей погляд дістав підтримки з боку соціобіології, що розглядає етнічну ідентичність як подальший розвиток процесів генетичної селекції та пристосування до середовища. Інша концепція приписує етнічній ідентичності цілком ситуаційний характер, вважає це явище нетривалим і мінливим.

Між цими двома крайнощами існують погляди, що наголошують на історичних та символіко-культурних атрибутах етнічної ідентичності. Головними такими атрибутами є: групова самоназва, спільна історична пам'ять, відчуття батьківщини, один або декілька основних компонентів спільної культури, спогади про предків та чуття солідарності у значної частини спільноти. Історична пам'ять як один з основних атрибутів етнічної ідентичності може бути значною мірою міфологізованою, проте її наявність є необхідною умовою формування й подальшого існування етнічної спільноти. Посилення або ослаблення суб'єктивного значення кожного з названих атрибутів для членів спільноти прямо пов'язане зі ступенем їх етнічної самосвідомості та рівнем етнічної консолідації всієї спільноти. До головних факторів, які забезпечують та підкріплюють етнічну ідентичність, відносять державотворення, військову мобілізацію та релігію. Численні історичні приклади показують, що заснування об'єданого політичного утворення відіграло провідну роль у розвитку почуття етнічної спільноти. Війна мобілізує етнічні почуття й свідомість, стає об'єднуючою силою в житті спільноти і забезпечує спогадами та міфами наступні покоління. Релігія відіграє важливу духовну та соціальну роль, консервуючи обряди й традиції та переказуючи нащадкам спогади про спільне етнічне походження. Можна стверджувати, що війни й завоювання, вигнання і поневолення, прибуття іммігрантів та релігійні забобони, як свідчать численні історичні приклади, частіше підживлювали, ніж руйнували чуття етнічної належності у багатьох етнічних спільнот [8, с. 160].

Останнім часом посилюється роль ще одного не менш важливого параметра етнічної ідентифікації – психічного складу етносу як сукупності специфічних рис характеру, ментальності, свідомості. Цю ознаку відстоював філософ Г.Шпет, який висловив думку, що психологію народу потрібно досліджувати на підставі збагнення смислу об'єктивних культурних явищ, у яких фіксуються типові суб'єктивні почуття народу. Згідно з його концепцією, «дух народу», тобто народний характер, символізує смисл й ідею народу [15, с. 55]. Однак віртуальність «народного духу» нерідко зумовлює скепсис етнологів щодо висунення цього параметра як диференційного. Приміром, І. Кон вважає, що треба говорити не про якийсь національний характер, а про деякі специфічні особливості психології в окремих груп людей, які складають конкретний народ [4].

Л.Гумільов наголошував на тому, що національний характер є міфом, він змінюється протягом еволюції етносу [3]. Проте в сучасній етнології усталеною є думка про наявність статичних і динамічних рис психологічного складу етносу: перші є стійкими продуктами етногенезу, інші можуть змінюватися, зникати та з'являтися знов. До статичних компонентів психології етносу відносять етнічний характер, темперамент, етнічну свідомість, менталітет народу [8, с. 20]. Етнічний характер є сукупністю найбільш виразних особистісних ознак (фізичних і духовних) психічного складу, притаманних представникам певного етносу. Це поняття є віртуальним й узагальненим, адже психіка кожної людини є індивідуальною. Однак етнічний характер устанавлюється за найбільш яскравими психологічними якостями, властивими етносу, на відміну від інших. Етнічний характер виявляється у стереотипах сприйняття, відчуття, поведінки і встановлюється не лише шляхом самооцінки, а й на підставі стереотипізації рис характеру представниками інших етносів. [8, с. 33]. До структури етнічної ідентичності належать такі основні компоненти: 1) етнічна самоназва; 2) етнічна обізнаність, тобто знання про етнічні групи – свою і чужі, їх історію, звичаї, особливості культури [1, с. 77]. На основі знань про етнічні групи формується комплекс уявлень, які утворюють систему етнодиференціюючих ознак – мова, цінності, норми, історична пам'ять, релігія, міфи про спільних предків, національний характер, народне та професійне мистецтво, уявлення про рідну землю та ін.

Етнічна ідентифікація – це психічний процес, за допомогою якого індивід А (чи група індивідів) визначає (визначають) до якого етносу належить індивід Б (або група індивідів – представники одного етносу) [13, с. 65]. Етнічна самоідентифікація – це процес віднесення людиною себе до певної етнічної спільності.

У науковій літературі існує думка про те, що позитивна етнічна ідентичність є основою етнічної толерантності. Толерантність (від лат. *tolerantia* – терпіння) розуміється як відсутність або послаблення реагування на будь-який неблагополучний фактор в результаті зниження чутливості до його впливу. Сам термін толерантність формувався протягом багатьох століть. Ідея толерантності виникла ще в давній античності і спочатку існувала як вирішення проблеми ставлення до релігійних меншин [7]. Толерантність – терпимість до чужих поглядів, вірувань, політичних уподобань та позицій, поведінки тощо. Толерантність містить у собі риси, які сприяють мирному вирішенню конфліктів: почуття єдності в різноманітті, пошук компромісів, громадянський настрій, патріотизм, поважне ставлення до інших людей, готовність вислуховувати думку інших, повага до прав інших осіб, особиста відповідальність (перед родиною, членами громади, державою), самодисципліна (добровільне виконання законів і правил), широкий світогляд, критичний настрій.

Майкл Уолцер вважає, що умовою і водночас необхідною складовою толерантності є мирне співіснування людей з різною історією, культурою та ідентичністю [14]. Толерантність, за В. Мухтером, є визнання за людиною права на власну думку, права на обнародування та доведення її правомірності; терпиме, спокійне ставлення людини до суджень інших; тобто толерантність заявляє про себе як принцип, що стверджує право кожного на світоглядні переконання будь-якого змісту [9, с. 64]. Дослідження Г. Солдатової, Л. Шайгерової, О. Шаркової показують, що у дитячому і підлітковому середовищі розповсюджена ненормативна лексика, що принижує людей іншої національності, культури або релігії, негативні переконання. В основі такої інтолерантної поведінки лежить кризисна трансформація за типом гіперідентичності (етноогоїзм, національний фанатизм), коли надпозитивне ставлення до своєї групи породжує переконання в перевазі над «чужими». В міжетнічній взаємодії гіперідентичність проявляється у різних формах етнічної нетерпимості: від роздратування по відношенню до членів інших етнічних груп до політики обмеження їхніх прав і можливостей. З іншого боку, існує можливість, що формування етнічної ідентичності підлітка пройде за типом гіпоідентичності, в першу чергу, етнонігілізму, який характеризується відреченням від своєї культури, небажанням підтримувати власні етнокультурні цінності, негативізмом та нетерпимістю по відношенню до свого народу [10]. Основою толерантного ставлення до людства є позитивна етнічна ідентичність, в структурі якої позитивний образ власної етнічної групи співіснує з позитивним ціннісним ставленням до інших етнічних груп [12, с. 66].

Д. Беррі та М. Плізента в ході досліджень етнічної толерантності було встановлено, що тільки впевненість у своїй власній позитивній груповій ідентичності може дати основу для поваги інших груп і прояву готовності обміну ідеями, установками або участі в спільній діяльності. Н. Лебедева за основу взяла концепцію Д. Беррі і М. Плізента про психологічну природу етнічної толерантності та її роль в регуляції життєдіяльності соціальної групи та довела, що позитивна етнічна ідентичність є основою етнічної толерантності [12, с. 66]. Виходячи з актуальності проблеми метою нашого дослідження став аналіз типів, показників та гендерних відмінностей етнічної ідентичності старшокласників з різних регіонів України. Об'єктом дослідження – етнічна ідентичність старшокласників. Предметом дослідження – типи та показники етнічної ідентичності.

У дослідженні було сформульовано дві робочі гіпотези:

Першою гіпотезою дослідження стало припущення щодо існування гендерних відмінностей в особливостях етнічної ідентичності у старшокласників. Другою робочою гіпотезою дослідження стало припущення

про відсутність відмінностей в особливостях етнічної ідентичності у старшокласників Сходу та Заходу України.

Основні завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковій літературі.
2. Проаналізувати гендерні відмінності етнічної ідентичності та визначити особливості їх проявів.
3. На основі порівняльного аналізу виявити особливості етнічної ідентичності й толерантності у старшокласників з різних регіонів України.

У дослідженні використовувались методи: теоретичний аналіз; експериментальні методики: методика «Етнічна ідентичність» (О. Романової), методика «Типи етнічної ідентичності» (Г. Солдатової), методика «Етнічна толерантність» (Ф. Малхазової), методика «Інтолерантність – толерантність» («ІНТОЛ»), математична обробка даних. У дослідженні взяли участь 60 учнів 9 – 11 класів НВК «Загальноосвітня школа I-III ступенів – ліцей» № 19 м. Рівного та 60 учнів 10-11 класів м. Северодонецьк.

Висновки. Дослідження показало, що позитивна етнічна ідентичність притаманна більшості старшокласників Сходу і Заходу України. У житті вони використовують типові для своєї етнічної групи способи поведінки, бажають зберегти етнічну мову і звичаї свого народу. У більшості опитаних старшокласників виражена етнічна ідентичність за типом норми, тобто їм властива природна перевага власних етнокультурних цінностей, у них можна простежити високу толерантність та готовність до мирних міжетнічних стосунків. Оцінка відмінностей розподілів за допомогою критерію χ^2 -квадрат дала можливість стверджувати про відсутність статистично значущої розбіжності на рівні довірчої ймовірності 0,90 в типах, показниках етнічної ідентичності у школярів жіночої та чоловічої статі. Можна зробити висновки про те, що існують загальні закономірності формування і розвитку етнічної ідентичності у хлопчиків і дівчат. Ці дані можна враховувати педагогам у процесі роботи в закладах освіти при підборі форм і методів патріотичного виховання.

Перевірка гіпотези щодо відсутності відмінностей в особливостях етнічної ідентичності у старшокласників Сходу та Заходу України проводилася на основі оцінки відмінності розподілів частот за допомогою критерію χ^2 -квадрат. Статистика підтвердила відсутність значущої розбіжності на рівні довірчої ймовірності 0,90.

Порівняльний аналіз показав, що ступінь етнічної толерантності майже однаковий у старшокласників м. Рівного і м. Северодонецьк. Показники рівня потреби в етнічній приналежності є вищими у учнів зі Східного регіону України (на 22%). Досить низьким виявився ступінь включення учнів м. Рівного і м. Северодонецьк в національно-культурні об'єднання, які відіграють важливу роль у формуванні позитивної етнічної ідентичності та етнічної

толерантності. Відрізняються також значення показника «Оцінка взаємин більшості та меншості». Так, 7 учнів (12%) Рівного вважають, що етнічна більшість (корінне населення) не має права домінувати над етнічною меншістю, тобто не має жодних переваг. Для Северодонецька цей показник складає 17 учнів (29%), тобто вище на 17% порівняно з учнями Рівного. Для показника «Значення етнічної приналежності» для всіх респондентів Рівного та Северодонецька за критерієм χ^2 -квадрат була виявлена статистично значуща розбіжність у розподілах частот. Гендерний аналіз свідчить про те, що показники позитивної етнічної ідентичності дівчат обох міст є однаковими, а ось показник хлопців м. Северодонецьк значно нижчий від показника юнаків м. Рівного (на 11%).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані педагогами, психологами при організації патріотичного виховання та індивідуальної роботи зі школярами.

Список використаних джерел:

1. Баронін А.С. Етнопсихологія / А.С. Баронін – К.: МАУП, 2000. – 116 с.
2. Вознесенська О. Шляхи формування етносоціальних уявлень молоді / О. Вознесенська, О. Скар. // Практична психологія і соціальна робота. – 2007. – 9. – С. 13-15.
3. Гумилев Л.М. Этносфера: История людей и история природы. / Л.М. Гумилев. – М., 1993. – 120 с.
4. Кон І.С. У пошуках себе. Особистість і її самосвідомість. – М.: Политиздат, 1984.
5. Крисько В.Г. Введение в этнопсихологию / В.Г. Крисько, Е.А. Саракуев. – М., 1996. – 96 с.
6. Лебедева Н.М. Введение в этническую психологию / Н.М. Лебедева. – М., 1999. – 120 с.
7. Лекторский В.А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В.А. Лекторский // Вопросы философии. – 1997. – №11. – С. 46-54.
8. Лурье С. Историческая этнология / С.Лурье. – М., 2004. – 298 с.
9. Мухтерем В. Міжетнічна толерантність як феномен поліетнічного українського суспільства / В. Мухтерем // Віче. – 2005. – № 4 (156). – С. 64.
10. На пути к толерантному сознанию / Под ред. А.Г.Асмолова. – М.: Смысл, 2000. – 255 с.
11. Почебут Л.Г. Взаимопонимание культур: Методология и методы этнической и кросс-культурной психологии. Психология межэтнической толерантности: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2005. – 281 с.

12. Руденко Н.Н. Руденко Н.Н. К вопросу о воспитании этнической толерантности подростков/ Н.Н. Руденко , А.И. Шишкина , О.И. Шишкина. // Педагогический альманах: наука и практика. – 2002. – № 3-4. – С. 65-71.
13. Садохин А.П. Этнология / А.П. Садохин. – М.: Гардарики, 2002. – 256 с.
14. Уолцер М. О терпимости / М. Уолцер. – М.: Идея-Пресс, 2000.– 160 с.
15. Шпет Г.Г. Введение в этническую психологию / Г.Г. Шпет. – СПб.:ПЭТ, 1996. – 154 с.

Transliteration:

1. Baronin A.S. Etnopsihologiya / A.S. Baronin – K.: MAUP, 2000. – 116 s.
2. Voznesens'ka O. Shlyahi formuvannya etnosocial'nih uyavlen' molodi / O. Voznesens'ka, O. Sknar. // Praktichna psihologiya i social'na robota. – 2007. – 9. – S. 13-15.
3. Gumilev L.M. `Etnosfera: Istoriya lyudej i istoriya prirodi. / L.M. Gumilev. – M., 1993. – 120 s.
4. Kon I.S. U poshukah sebe. Osobistist' i її samosvidomist'. – M.: Politizdat , 1984.
5. Kris'ko V.G. Vvedenie v `etnopsihologiyu / V.G. Kris'ko, E.A. Sarakuev. – M., 1996. – 96 s.
6. Lebedeva N.M. Vvedennya v etnichnu psihologiyu / N.M. Lebedeva. – M., 1999. – 120 s.
7. Lektorskij V.A. O tolerantnosti, plyuralizme i kriticizme / V.A. Lektorskij // Voprosy filosofii. – 1997. – №11. – S. 46-54.
8. Lur'e S. Istoricheskaya `etnologiya / S.Lur'e. – M., 2004. – 298 s.
9. Muhterem V. Mizhetnichna tolerantnist' yak fenomen polietnichnogo ukrains'kogo suspil'stva / V. Muhterem // Viche. – 2005. – № 4 (156).- S. 64.
10. Na puti k tolerantnomu soznaniyu / Pod red. A.G.Asmolova. – M.: Smysl, 2000. – 255 s.
11. Pochebut L.G. Vzaimoponimanie kul'tur: Metodologiya i metody `etnicheskoy i kross-kul'turnoj psihologi. Psihologiya mezh`etnicheskoy tolerantnosti: Uchebnoe posobie. – Spb.: Izd-vo S.-Peterb. un-ta, 2005. – 281 s.
12. Rudenko N.N. K Rudenko N.N. K voprosu o vospitanii `etnicheskoy tolerantnosti podrostkov/ N.N. Rudenko , A.I. Shishkina , O.I. Shishkina. // Pedagogicheskij al'manah: nauka i praktika. – 2002. – №3-4. – S. 65-71.
13. Sadohin A.P. `Etnologiya / A.P. Sadohin. – M.: Gardariki, 2002. – 256 s.
14. Uolcer M. O terpimosti / M. Uolcer. – M.: Ideya-Press, 2000.- 160 s.
15. Shpet G.G. Vvedenie v `etnicheskuyu psihologiyu / G.G. Shpet. – Spb.:P`ET, 1996. – 154 s.

**Н.М. Руденко, Ровненский государственный гуманитарный университет, Ровно, Украина.
Сравнительный анализ этнической идентичности учащихся Востока и Запада Украины.**

**N.M. Rudenko, Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine.
Pupils ethnic identity of the East and West regions of Ukraine.**

E-mail: NRudenko@mail.ru

ЗМІСТ

1. Філософія та психологія освіти

БОЙКО А.І. , Інноваційна діяльність в освіті як фактор підвищення її якості та ефективності.	8
БОДНАР С.В., КОВАЛЬ Г.Г. , Роль науково-педагогічної конференції як жанру усного наукового дискурсу в практиці вищої школи	21
ВОВКОЧИН Л.Ю. , Важливість формування громадянськості молоді в умовах сучасності.	32
ГОРОВА М.П. , Екологічна громадянськість як педагогічна проблема сучасної вищої освіти.	42
ЙОВЕНКО Л. , Позитивний герой української радянської літератури та його трагування у підручниках тоталітарної доби	51
ІВАНЕНКО В.В., ПРОЦЕНКО А. А. , Формування спортивних цінностей в умовах сучасних світоглядних орієнтацій	62
КИКИЛИК А.М. , Науково-філософський світогляд студентів як необхідність і обов'язковість вищої освіти сьогодення.	71
КОВАЛЬ П.М. , Педагогічна модель – основа професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів з врахуванням мистецького компонента	79
ЛІПІН М.В. , Мислення як основна справа освіти	89
ЛАБУНЕЦЬ Ю.О. , Виховання моральної особистості у творчості Дж. Р. Толкіна у контексті формування культури освітньої діяльності	98
ЛЕВЧУК К.О., ГОНЧАР М. О. , Формування екологічного світогляду як чинник соціально-економічного розитку країни	107
ЛЯПУНОВА В.А. , Типології та рівні прояву толерантності	116
МАМЧУР Н.С. , Образ вишиті сорочки у пісенному фольклорі Уманщини (за матеріалами фольклорно-етнографічних експедицій)	126
НАГОРНА Н.О., СМОЙЛОВСЬКА Г.П., НАГОРНИЙ В.В., БЕРЕСТ Г.Г. , Філософія освіти через призму сьогодення	134
НАРИЖНЫЙ Ю.А. , Педагогическая стратегия «философия для детей» – основа образования XXI века	142

ОРДИНА Л.Л. , Світоглядні важелі формування інтелектуальної культури студентів у культуротворчому середовищі ВНЗ	150
РУДЕНКО Н.М. , Порівняльний аналіз етнічної ідентичності учнів сходу і заходу України	158
STAWORZYNSKA-GRZADZIEL M. , Efekty uczenia sie w kontekście czynników warunkujących kształtowanie przekonań i postaw w procesie nauczania	168
СИНИЦІН А.О. , Система заходів запобігання девіантної поведінки молоді у ВНЗ дніпропетровської області як елемент протидії маргіналізації українського суспільства ..	177
СТАВИЦЬКИЙ О.О. , Ставлення до інвалідизованих у залежності від типу населеного пункту	189
СТОЛЯРЧУК О.А. , Вплив криз фахового навчання на формування професійного універсуму студентів	197
ТЕРЕШКО І.Г. , Українознавчий аспект науково-дослідної роботи студентів-філологів	206
ТИМОШЕНКО Ю.В. , Інституційні тексти як засіб формування ціннісно-сислової сфери суб'єктів освіти (соціокультурний і герменевтичний аспекти)	215
ФЕДОРЕНКО С.В. , Актуалізація системного підходу в куррикулах загальної гуманітарної підготовки студентів бакалавріату в США	225
ЩЕРБАКОВА О.А. , До попередніх результатів започаткованого аналізу провідного міжнародного досвіду з вивчення теоретичних засад розвитку риторико-комунікативної культури сучасного університету як інтегративного фактора формування академічної еліти	237

2. Послідовність загальної середньої та вищої освіти як європейський стандарт

БАТАЛІЯ Л.О. , Підготовка педагога до роботи в умовах сучасної альтернативної школи на прикладі реформи освіти в Чехії і Словаччині	251
БОНДАРЕНКО З.П., СИНЕЦЬ А.М. , Підготовка майбутніх корекційних педагогів до інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами засобами тренінгу	258
БУРЛЕТОВА І.І. , Проблема розвитку обдарованості майбутнього вчителя в умовах трансформації суспільства	269
БЯЛИК О.В. , Мета й завдання статевого виховання учнів у країнах Європейського союзу ..	278
ВЛАСЕНКО А.О. , Вивчення та аналіз стану готовності майбутніх учителів іноземної мови до проектної діяльності в початковій школі	287

ГОРДІЙЧУК О.Є. , Індивідуалізоване навчання й виховання дітей з особливими потребами в умовах інклюзивного класу: теоретичний аспект	297
ГРИЦАЙ Н.Б. , Сучасний стан методичної підготовки майбутніх учителів біології у вищих навчальних закладах України	304
ЖАРА Г.І. , Структура компетентності індивідуального здоров'язбереження вчителя у системі неперервної педагогічної освіти	313
ЗАРУДНЯ О.М. , Основні напрями проведення моніторингу професійної діяльності вчителя початкової школи	324
ІЗБАШ С.С., СТОРЧЕВИЙ О.С. , Підготовка майбутніх учителів до навчання дорослих в умовах педагогічного університету	332
КАЗАЧІНЕР О.С. , Контроль та оцінювання навчальних досягнень учнів з іноземної мови в інклюзивному класі	340
КАРНАУХОВА А.В. , Підготовка майбутніх вихователів до формування моральних цінностей у дітей 5-го року життя засобами казки	349
КИРИЧЕНКО В.Г. , Формування мотивації у студентів-філологів до організації культурно-дозвіллевої діяльності учнів на засадах українознавства	357
КИШИНЬСЬКА О.О. , Розвиток професійних компетентностей вчителів філологічних спеціальностей в контексті проектування комп'ютерно орієнтованого навчального середовища	365
КОЖУХАР Ж.В. , Психолого-педагогічні умови формування науково-пізнавальної компетентності майбутніх учителів інформатики	375
КУЗЕМКО Л.В. , Проблеми і перспективи підготовки майбутніх педагогів в умовах інформаційного суспільства	386
LIBA J., PETRASOVA A. , Supporting disadvantaged romany pupils by all-day education	394
ЛОБОДА В.В., НАКОНЕЧНА Л. М. , Розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти	404
МАТВІЄНКО О.В. , Шляхи та умови інтенсифікації професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної взаємодії	413
МИРКОВИЧ И.Л. , Система упражнень по обучению англоязычной диалогической речи учащихся младших классов на основе драматизации аутентичных сказок	424
ПАВЛЮК В.І. , Змістова підготовка майбутніх українських учителів в умовах багаторівневої педагогічної освіти в контексті канадського досвіду	434
РАШКОВСЬКА І.В. , Теоретичні та практичні аспекти допомоги обдарованим учням	442
РЕВА Т.Д. , Формування професійних компетентностей майбутнього провізора при вивченні дисципліни «Неорганічна хімія»	451

РОЯНОВ В.О., ЗАХАРОВА І. В. , Послідовність середньої та вищої освіти при підготовці спеціалістів-зварювальників у ДВНЗ «Приазовський державний технічний університет» (м. Маріуполь)	460
САВІЧ І.О. , Організація і супровід проектно-дослідницької роботи учнів з екологічної проблематики у системі підвищення кваліфікації вчителів природничих дисциплін	470
САЄНКО Ю.О. , Сучасний підхід до формування екологічного мислення майбутніх вчителів початкових класів	478
СВІНЦИЦЬКА Н. , Формування готовності дітей до гармонійної міжнаціональної взаємодії засобами декоративно-прикладного мистецтва в системі позашкільної освіти.	489
ТРЕТЯКОВА І.С., БСЛОГУРОВА Ж.С. , Теоретико-методологічні засади дослідження проблем духовного розвитку майбутнього педагога в умовах навчально-виховного процесу університету	498
ФЕДОРОВА Л.Г. , Проблеми впровадження новітніх засобів навчання в процес підготовки майбутніх учителів початкових класів	507
CHRZANOWSKA-GANCARZ M., GANCARZ P. , O kompetencjach nauczyciela w wielokulturowym szkolnictwie wyższym	515
ЧЕРВІНСЬКА І.Б. , Становлення та розвиток соціокультурного освітнього простору загальноосвітньої школи в умовах глобалізаційних викликів сьогодення.	525
ЧОРНОУС В.П. , Акмеологічний підхід у формуванні творчого мислення майбутнього вчителя початкової школи.	534
ШЕРЕМЕТ І.В. , Сутність готовності майбутніх учителів до профілактики порушень зору в дітей початкової школи	542
ЮРЧЕНКО О.М. , Форми методи та засоби формування готовності вчителів початкових класів до впровадження технологій самозбереження в умовах педагогічної діяльності	554
ЯЦЕНЮК Н. , Робота з підручником іноземної мови на уроках у початковій школі	562